

תוכן העניינים

1	מבוא
4	גן המלך: מאמרי "הזוהר" המתפרשים בספר ותיאור עדי הנוסח
5	א. מאמרי הזוהר המתפרשים בספר
7	ב. תיאור עדי הנוסח
8	השעשוע והמלבוש: התשתית הקבלית של קבלת רנ"ב
10	השעשוע
11	א. השעשוע בקבלת הרמ"ק
14	ב. השעשוע בתורת ר' ישראל סרוק
16	ג. השעשוע בעמק המלך
19	ד. השעשוע בספר נובלות חכמה ליש"ר מקנדיה
20	המלבוש
21	א. דרוש המלבוש של ר' ישראל סרוק
24	ב. המלבוש בספר לימודי אצילות: השעשוע ובגדי הכהן הגדול
26	ג. המלבוש: אורפניאל ומטטרון
33	ד. המלבוש, אורפניאל והפורפירא: הממד המשיחיאפוקליפטי
38	ה. הפורפירא בהיכל המשיח: "קן צפור"
41	השעשוע והמלבוש בספר "גן המלך"
46	מקראה לסימנים במהדורה
	ספר גן המלך: מהדורה ביקורתית
51	מאמר ראשון: זוהר א, טו ע"א-ע"ב
114	מאמר שני: זוהר א, טו ע"ב
118	מאמר שלישי: זוהר א, טו ע"ב
130	מאמר רביעי: זוהר א, כט ע"א
144	מאמר חמישי: זוהר א, טו ע"ב-טז ע"א
156	מאמר שישי: זוהר א, טז ע"א
221	מאמר שביעי: זוהר א, טז ע"ב
253	מאמר שמיני: זוהר א, הקדמה, א ע"א

265

265

267

ביבליוגרפיה

מקורות ראשוניים

ספרות המחקר

/ מאמר ראשון: זוהר א, טו ע"א-ע"ב /

ברי"ש הורמנותא דמלכא {קדישא גליף גליפא בטיהרא עילאה: 11 כוונת הפה} 12 קדוש בוצינא ° דנהורא 13 {רשב"י ע"ה הנרמז במילת בריש 14 וביאר ° לנו

בוצינא [בוצינא קדישא נ. וביאר] לבאר פ.

- 11 זוהר א, טו ע"א. כל הציטוטים מן הזוהר מובאים להלן בהדגשה כפי שמופיעים בכ"י א.
- 12 השלמות מכ"י נ מופיעות בתוך סוגריים מסולסלים {}.
- 13 פירוש הצירוף "בוצינא קדישא" הרגיל במרבית המקומות בספרות הקבלה הוא "המאור הקדוש" (ראו לדוגמה זוהר א, הקדמה, ב ע"א: "צייר בה כל ציורין חקק בה כל גליפין ואגליף גו בוצינא קדישא סתימא, גליפו דחד ציורא סתימאה קדש קדישין"). ראו ליבס, פרקים במילון ספר זוהר, עמ' 135, 137, ערך "בוסיטא": "לעתים פירושה פה ומוצאה ככל הנראה מן המילה הספרדית boca בתוספת הסיומת הדימינוטיבית itta. לעתים היא צורת משנה של בוצינא"; השו"ט ליבס, זוהר וארוס, עמ' 106. ראו בבלי, סנהדרין כג ע"א: "אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר"; זוהר ג, רא ע"ב: "אתא רבי פנחס ונשיקה לרבי שמעון, אמר נשקנא פי יהו"ה דאתבסם בבוסמין דגנתא דיליה"; עמק המלך, ב, שער יד, פרק כד, עמ' 565: "יצא לנו מנרון דידן שאבא יש לו הבל ונשיקה מאמא, ואמא יש לו הבל ונשיקה מאבא, נמצא שיש לכל אחד שתי נשיקות ושני הבלים בערך מה שנותנים ומה שמקבלים [...] ובזאת ההקדמה תבין למה מצינו בדברי הרשב"י, פה קדוש עליו השלום, נשמה לנשמה ורוח לרוח"; השו"ט שם, א, שער ה, פרק ט, עמ' 356 ט"א: "הגם שהחסיד מורנו ורבנו קודש קדשים פה קדוש, רבי יצחק לוריא האשכנזי עליו השלום".
- 14 השו"ט זוהר הרקיע, יט ע"ב: "דף ט"ו ד"ה בריש הורמנותא: דע כי הרשב"י היה בו ניצוץ מרע"ה [משה רבנו עליו השלום] [...] ולכן התחיל ספר הזוהר במלת בריש, ר"ת בן ר' יוחאי שמעון [...] עד דייתא מלכא קדישא שהוא גם כן ניצוץ מרע"ה [...] כן השיג שלימותו רשב"י במדבר דלור כי שם נגלה אליו אלהים"; סרוק, פירוש ספרא דצינועותא, לד ט"א (בכ"י ירושלים 4°19, ב ע"א): "להיות שרשב"י ע"ה היה ניצוץ מרע"ה". ראו עמק המלך, א, שער א, פרק נב, עמ' 150 (מרפי העימוד השני): "לכן אמר 'חלקת מחוקק שם ספון', כלומר שעולם המלבוש נקרא 'חלקת מחוקק', דהיינו הגליפו והשיעור של האותיות שם ספון וטמון, והוא חלק ההשגה של משה רבנו עליו השלום וזהו הנתיב החמישים שלא השיגו משה רבנו עליו השלום כמו שנאמר 'נתיב לא ידעו עיט' [...] והחיקקה הזאת היא רמוזה בהזוהר בהתחלתו: 'בריש הורמנותא דמלכא גליף גליפוי בטהירו עילאה'. פירושו: הרשב"י עליו השלום, הנרמז במלת 'בריש', נוטריקון 'רבי שמעון בר יוחאי', והוא ניצוץ משה רבנו ע"ה, שניהם השיגו אל 'ההורמנות' והשולטנות של דין החיקקה". על המקור לרעיון זה ראו ליבס, גלגלי הורמנותא וסמיטרא, עמ' 25-26.

ג' { תיבות אלה בראשית ברא אלהים¹⁵ } כולם בעולם השעשוע^ו הזה הנקר' ראשית כי הוא ראש לכל העולמות¹⁶ } ברא אלקים שהוא סוד הדין של המלך¹⁷ הנותן שכר ועונש בסוד הגבול של תיבות עולם } המלבוש¹⁸ ולכן קראו הפה הקרוש } בזהר בראשית } מטון דסמיטרא¹⁹ פירושו בעיגול המצנפת } אשר היא על הראש²⁰ כך העולם הזה הוא ראש } דלתתא^ו סוד מ"ן²¹ } מתעוררים השעשועים²² } של ישראל עלה במחשבה²³ של עולם^ו המלבוש לכן אמר בזהר

השעשוע^ו שעשועים^ו. לדלתתא^ו תתאי^ו. של עולם^ו במחשבה בעולם^ו.

- 15 בראשית א, א.
- 16 על רעיון ה"שעשוע" בקבלת סרוק ורנ"ב ראו במבוא.
- 17 על הקשר בין השעשוע לדין ראו במבוא.
- 18 על רעיון ה"מלבוש" בקבלת סרוק ורנ"ב ראו במבוא. וראו סרוק, לימודי אצילות, כא ט"ד – כב ט"א (בכ"י ירושלים 4^ו19, ל"ד ע"א): "הנני חוזר ומפרש. שמהשעשוע אתער כח דכח הדין ומאותו כח דכח נתהווה ממנו שיעור החקיקה הנ' שהיא התורה בכח ולפי שא"ס [שאי"סוף] ית' הוא פשוט בתכלית הפשיטות כל צד תנועה או דמיון תנועה בו שהוא דין לגבי דרידה והראיה שכל תנועה מוליד חום באופן שהשעשוע הזה הוא שיעור דכח דין ומהשעשוע נולד שיעור החקיקה והחקיקה הזאת היא רמוזה בזהר פ' בראשית ז"ל בריש הורמנותא דמלכא גליף גליפו בטהירו עילאה וזהו פירושו כלומר בתחלה כשעלה ברצונו הפשוט השעשוע שאמרנו שהוא תחלת השיעור ששיער בעצמו כדי שיהיה לו שולטנות וכל שולטנות הוא מצד דין מפני שהוא מצוה לאשר תחתיו [...] והוא שורש תחלת ההרמנות שהוא השלטנות ולזה אמר רשב"י הורמנותא דמלכא וקראו מלך ושליט להורות על מה שאמרנו".
- 19 זוהר א, כט ע"א: "דעד לא ברא קודשא בריך הוא עלמא הוה סתים שמיה ביה ולא [נ"א הוה] הוא שמיה סתים בגויה חד ולא קיימא מלה [והוה הוה בלחודו] עד דסליק ברעותא [דמחשבה לקיימא כלא במטון דסמיטרא] למברי עלמא והוה רשים ובני ולא קיימא עד דאתעטף עטופא חד דזיהרא [עלאה דמחשבה] וברא עלמא".
- 20 ראו ליבס, גלגולי הורמנותא וסמיטרא.
- 21 מ"ן = מיין נוקבין.
- 22 על הצדיקים המעוררים "מיין נוקבין", שגורמים לשמחה ושעשוע במחשבת המאציל, ראו במבוא. וראו עמק המלך, א, שער א, פרק ב, עמ' 118: "וזהו כוונת פסוק 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ועליו פירש הרשב"י ע"ה 'בריש הורמנותא דמלכא גליף גליפו בטהירו עילאה' [זוהר, בראשית טו א] אשר אנו עתידים לברא די צרכו. כלל הרברים שאמרנו, שאי אפשר להעלות מיין נוקבין כי אם על ידי מעשה הטוב של הצדיקים, אבל עתה שלא היו לו עדיין עבדים, הם הצדיקים המעלים מיין נוקבין, הספיק לו מחשבתו שחשב בהצדיקים, ובמעשיהם הטובים העתידים להבראות. וסוף המעשה הוא תחילת המחשבה, אשר בשבילם נברא העולם, כולו רוחני לנשמה, ובשביל התורה ומעשה המצות אשר הם עתידים לעשות, שנאמר 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת'

בשעשועים דמלכא קדישא²⁴ ונקוט הא כלל^o בדרך כל מקום שנא' שעשוע הוא אור שפע של שמחה הזאת המשח^o את עולם הבריאה עם חבריו למתק דיניו אשר כולו יגון ואנחה ומכ"ש²⁵ יצירה ועשיה כי בעולמות בי"ע²⁶ טוב הם הגבורות ורע הם הקליפות והחסדי' באים מלמעלה^o וז"ס²⁷ השעשוע של הקב"ה {28 הצדיקים} בחצות הלילה גם כן בא מיתוקו {מעה"ז²⁹ שמחציתו עלה למעלה אחורי חצי הראשון³⁰ למתק מרה"ד³¹ הנקר' לילה³² ונעשה חשבונו כהן³³ וזה שאמר} בזוהר אמר כהנא עילאה {ודיקנא דעתיקא קדישא ג"כ³⁴ נקרא

א ע"ב¹⁸

הא כלל] האי כללא פ. המשח[המשמחת פ. מלמעלה] למעלה *.

[ירמיהו לג, כה]. וכל חק הוא לשון גבול, שנאמר 'אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו' וירמיהו ה, כב), ופירושו, החוק והגבול אשר שמתי לעולם, הכולל שמים וארץ, דהיינו, המקום פנוי הוזה שהוא תחלת מחשבתי, כאשר פניתי מקום לעולמות לא שמתי ולא בראתי, אלא בשביל התורה ומעשה המצוה, להעלות מיין נוקבין. ומרוב השמחה שחשב בהצדיקים, היה משתעשע ומתענג איך יהיה לו עם קרוש, ומזאת התנועה נולדה כח דכה של הדין [היינו] קימוץ האותיות, אשר נולדו מן הנקודות שברשימו הנשאר בתוך העיגול, כי כל אות ואות יש לו גבול על הנייר".

23 בראשית רבה א, ד. בין הרברים שעלו במחשבה מציון "ישראל".

24 זוהר ב, צה ע"א: "מלין דאורייתא דאינון שעשועין דמלכא קדישא".

25 ומכ"ש = ומכל שכן.

26 בי"ע = בריאה, יצירה, עשייה - העולמות שמתחת עולם האצילות.

27 וז"ס = וזה סוד.

28 בכ"י א חסר החלק הימני של השורות בעמוד זה. בעמוד הקודם חסר החלק השמאלי מאחר ששני עמודים אלה הם שני צדי אותו הרף שנקרע לאורכו.

29 מעה"ז = מעולם הזה. פירושו כאן עולם המלבוש, שהוא העולם הנדון כאן.

30 השו שרוק, לימודי אצילות, בכ"י ירושלים 4^o19, טז ע"א (בנרפס ג ט"ב): "ואחר עשיית הלבוש הוזה צמצם אותו הקב"ה ופנה מקום לעולמו' היינו שחצי האלפ"א בית"א של רל"א שערם עלו למעלה אחורי חצי הראשון".

31 מרה"ד = מרת הדין.

32 השו עמק המלך, א, שער א, פרק נא, עמ' 149: "האור של זה המלבוש בוקע בכל העולמות כולם, וזה נקרא חוט של חסד היורד למטה בבוקר, וגם בחצות הלילה, יורד משני הצאי המלבוש פנים ואחור, אחרי שנסתלק האחור אחורי הפנים. ומזה נתוהו השעשוע של הצדיקים עם הקב"ה בגן עדן, והתעוררות הזיווג, וכל מקום שנאמר שעשוע בזוהר הוא מזה העולם".

33 כהן = לילה = 75. ראו עמק המלך, א, שער ה, פרק יז, עמ' 149: "כי המלאך מיכאל הוא משתמש בחצי המלבוש העליון, כי הוא כהן גדול לאור קדמאה, והבן".

34 ג"כ = גם כן.

כהנא {עילאה³⁵ שמקבל ממנו וב"פ³⁶ זקן זקן אהרון³⁷ עולה שר"י³⁸} הוא יסוד של היכל עצם השמים³⁹ הנקרא זקן ציפור כי ב"פ כהן גי' קן⁴⁰ ציפור בוזהר שמות⁴¹ וממנו יוצא משיח⁴² והוא הנחש דנכיש לה ברחמא⁴³ כי קריעת ים סוף

35 ראו זוהר ג, פו ע"ב: "כגוונא דא בעי בר נש למיקם בקיומיה לקמיה דתלמיד חכם, בגין דאיהו קאים בקיומא [נ"א בדיוקנא] קדישא עלאה, ורמו לכהנא עלאה וס"א והכא רמיו לעתיקא] קדישא עלאה, דכתיב והדרת פני זקן, דאיהו בעלמא".

36 וב"פ = וב' פעמים.

37 תהלים קלג, ב: "כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן זקן אהרן שירד על פי מדותיו". ראו זוהר ג, פח ע"ב: "דבר אחר, דנגיד ונפיק מרישא דכל רישין סתימא דכל סתימין, על הראש, על הראש וראי, רישא דארם קדמאה יורד על הזקן, דא דיקנא יקירא כמה דאוקמוה, זקן אהרן, דא כהן גדול דלעילא, והא אוקמוה"; זוהר ג, האדרא רבא, נשא, קלב ע"ב: "ומה דיקנא אתגלייא, דיקנא דכהנא רבא עלאה, ומהאי דיקנא נחית לדיקנא דכהנא רבא דלתתא [...] כד משחא נחית על דקניה דרא הוא דכתיב [תהלים קלג] כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן וגו'".

38 זקן זקן = שד"י = 314. ראו להלן הערה 328; השוו עמק המלך, א, שער יא, פרק ג, עמ' 413: "ויש ב' פעמים מלת 'זקן' בפסוק זקן אהרן, זה אצל זה, כנגד אין ואריך, אשר נוכרים הי"ג תיקונים שלהם, מה שאין כן עתיקא דעתיקין, הזקן שלו לא אדכר. וב' פעמים זקן עולה שד"י, והם השדיים המריקים חלב על כל פרצופי האצילות".

39 ראו זוהר ב, היכולת פקודי, רמו ע"ב.

40 כהן כהן = קן = 150.

41 כנראה כוונתו למאמר קן ציפור: זוהר ב, שמות, ז ע"ב – ט ע"א.

42 על המשיח המצוי בהיכל קן ציפור ראו סדר גן עדן, עמ' 275. והשוו זוהר ג, רב מתיבתא קסד ע"א-ע"ב. על הזיקות בין סדר גן עדן לחטיבת רב מתיבתא הזוהרית (ועל היכל קן ציפור) ראו שלום, מעשה רבי גדיאל התינוק. דומה שנרמזת כאן גם הזיקה שבין המשיח למטטרון, המתואר לעיתים כ"כהן עליון" שמיימי, ובעיקר מזוהה עם השם שד"י (הזוהה לגימטרייה של השם "מטטרון"). דמותו של חנוך-מטטרון קשורה גם בדמות המשיח ה"נער" השוכן ב"היכל קן ציפור", וכן קשורה בסמל ה"נחש" המתהפך ל"מטה". על כל אלו ראו בן הראש, סבא וינוקא, עמ' 397-402. על תפקידו המשיחי של מטטרון במאבק המשיחי עם הנצרות וישו, העומד גם הוא בזיקה ברורה לסמליות ה"נחש", ראו עמק המלך, שער ה, פרק לב. ועל כך ראו בן הראש וגרברג, האריה והכלב.

43 ראו סרוק, לימודי אצילות, בכ"י ירושלים 4°19, מג ע"ב (בנרפס לא ט"ד): "ודע כי מששה מלאכים שחתת גזירי"ה הוא מיכאל אבל אינו מיכאל השר הגדול, והוא ממונה לקבל קול איילותא הצועקת בלידתה ומביאה קולה לפני גזוריה וגזוריה מביאה לפניו ית' ומרחם עליה, ויש לאיילותא השגחה פרטית לפי שהיא רומזת לרחל וללאה ולכנסת ישראל ולמלכות ולבינה והוא כמו סוד קן צפור שמלאך סנדלפון הוא ממונה על העופות, וכשארם לוקח הבנים ומשלח האם היא צועקת ובא סנדלפון ומקדים לפני קול הצפור זה ואמר לו כמו שזאת היא צועקת על בניה וקולה בא אליך כן יעלה לפניך קול רחל שמבכה על בניה